

Зберігаючи національну ідентичність

[Рец.]: Біловус Л. І. Україномовна періодика у національно-культурному житті української діаспори США (1991-2017 рр.). Тернопіль ТНЕУ, 2017. 608 с.

Українська діаспора історично відігравала і нині продовжує відігравати важливу роль у соціокультурному, науковому та духовному житті України, активно долучаючись до творення та поширення її позитивну іміджу в світі. Дослідження феномену зарубіжного українства, його ролі у збереженні національної ідентичності, плеканні та розвитку національних традицій в іншомовному соціокультурному середовищі сьогодні набуває особливої актуальності у міждисциплінарному контексті. У сучасному світі, незважаючи на масштабні глобалізаційні процеси, викликані політичними, економічними та інформаційними чинниками, на рівні окремих держав та націй залишається надзвичайно гострою проблема консолідації суспільства, збереження національної ідентичності – отождолення себе з певною нацією, її культурою, мовою, цінностями тощо. Звернення до поглибленого аналізу цих процесів є особливо важливим для українських науковців – політологів, істориків, соціологів, культурологів, фахівців у галузі соціальних комунікацій – з огляду на трансформаційні зміни в українському суспільстві, пов'язані з розбудовою української державності, необхідністю органічного поєднання демократичних цінностей та національних традицій, подолання викликів політиці національної пам'яті, пов'язаних із гібридною війною.

Новий імпульс для аналізу феномену українства за кордоном, особливостей його національно-культурного життя, психологічної адаптації, ролі та значення у розвитку зв'язків із «зовнішнім» світом та «материковою» Україною дає монографічне дослідження Л. І. Біловус «Україномовна періодика у національно-культурному житті української діаспори США (1991–2017 рр.).

Як справедливо відзначає автор, в Україні упродовж останніх десятиліть спостерігається підвищення інтересу до української діаспори, особливо у контексті можливості збереження в багатоетнічному оточенні своєї мови, культури, традицій, релігії – всього того, що формує національну самобутність та емоційну прив'язаність до своєї історичної батьківщини. Значною є роль зарубіжних українців у поширенні знань про Україну та здійсненні політичного впливу в країнах поселення в її інтересах.

Один із успішних прикладів щодо збереження національної самобутності продемонструвала

українська етнічна група США. Вона створила потужний український осередок у полікультурному середовищі багатомільйонної країни, який не замикається у власному середовищі, але й здатен активно впливати на культурне життя США та сучасної України.

Дослідження спирається на ґрунтовну джерельну базу, представлену україномовними періодичними виданнями США, а також маловивченими документами, виявленими під час широкої евристичної роботи, проведеної автором у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Державного архіву Тернопільської області. Найповніше у контексті дослідження було опрацьовано газетні та журнальні фонди Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (фонд зарубіжної українки), Науково-дослідного центру періодики Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, архіву та бібліотеки Інституту досліджень української діаспори при Національному університеті «Острозька академія», Центрального державного архіву зарубіжної українки, де зберігаються значні колекції україномовних періодичних видань США.

У фокусі історично-джерелознавчого аналізу дослідниці перебували провідні україномовні періодичні видання, засновані представниками української діаспори у США, у т. ч. найдавніша україномовна газета «Свобода», що видається безперервно у Нью-Йорку з 1893 р. Її роль у збереженні національної ідентичності українців на Північноамериканському континенті важко переоцінити. Серед інших видань були широко використані публікації тижневика «Америка» (Філадельфія) – офіційного органу Об'єднаних українських католиків Америки «Провидіння»; військово-історичного журналу «Вісті Комбатанта» (Торонто; Нью-Йорк), що виходив у 1961–2014 рр. у Канаді з ініціативи Об'єднання колишніх вояків українців в Америці та Братства колишніх вояків Першої української дивізії УНА; інформаційного часопису «Громадський голос» (Нью-Йорк); тижневика «Міст» (Торонто; Порт Рідінг); органу Об'єднання демократичної української молоді «Молода Україна» (Нью-Йорк); журналу «Наше життя» (Нью-Йорк) – друковано-го органу Союзу українців Америки; тижневиків

«Національна трибуна» та «NOVAгазета» (Нью-Йорк); журналу «Розбудова держави», що був заснований у Мюнхені, а згодом виходив у Канаді та США; часописів «Самостійна Україна», «Українське життя», «Українське слово» (всі – у Чикаго), «Закордонна Газета» (Нью-Йорк) тощо.

Важливий сегментом документальної бази дослідження стали інформаційні ресурси, зокрема веб-сайти періодичних видань, які дали можливість не лише ознайомитись з їх електронними версіями, в окремих випадках – повнотекстовими базами публікацій, але й проаналізувати ступінь інформативної активності видавництва, налагодження нових форм зв'язків з читацькою аудиторією.

Відбір для аналізу публікацій вищезазначених періодичних видань автор пояснює, по-перше, їх чисельністю, по-друге, різноманітністю їх тематичної спрямованості, багатовекторністю впливу на читацьку аудиторію. Крім того структура і система рубрик цих видань надають можливість розглянути і презентувати широкий спектр питань, пов'язаних зі збереженням національної ідентичності українською діаспорою США. Сукупність досліджуваних україномовних періодичних видань охоплює найрізноманітнішу аудиторію серед української діаспори як за віковою, так і професійною та гендерною градацією, а тому вищезазначені джерела є репрезентативними для вивчення дискурсу національного самоусвідомлення серед української діаспори США. Україномовні часописи, з одного боку, виконували інформаційну функцію, а з іншого – були носіями, творцями і виразниками громадської думки.

У своїй роботі автор приділяє вагоме значення аналізу методологічних підходів до вивчення і трактування понять «національна ідентичність», «колективна пам'ять» тощо. У дослідженні підкреслюється, що поняття «національна ідентичність» вивчають та використовують у різних галузях знань, і кожна з них певним чином корелює його зміст. Однак єдиним у трактуванні поняття є те, що всі дослідники відзначають нерозривний зв'язок національної ідентичності та колективної пам'яті, неможливість формування першої без другої. Бажання пам'ятати («la volonté de mémoire»), за висловом П'єра Нора, сьогодні вважається однією з рушійних сил відновлення та формування національної ідентичності. Розглядаючи проблеми становлення української національної ідентичності у соціокультурному аспекті, Л.І.Біловус звертається до праць відомих зарубіжних (Дж. Коулмен, А. Руссо, Е. Сміт, М. Хальбвас) та українських (Я. Грицак, Л.Нагорна,

М. Попович, М. Рябчук) філософів, соціологів, істориків.

Л.І.Біловус обґрунтовує вживання у монографії засадничих для розкриття порушеної проблеми понять «національна ідентичність», «українська діаспора США», «україномовна періодика діаспори США». Зокрема, національна ідентичність – це усвідомлення своєї належності і співпричетності до певної нації, відчуття її самотності та культурно-історичної унікальності, ототожнення своїх психічних процесів і станів з характерною специфікою світосприймання, мовлення, способів життєдіяльності національної спільноти, вкоріненість в її систему цінностей, ідеалів, норм, стереотипів, символів (с.86).

Досліджуючи роль україномовної періодики діаспори США у збереженні національної ідентичності, автор виходить з головних атрибутів останньої: спільні звичаї та традиції, мова, релігія, культура, історична пам'ять, національна система освіти, усвідомлення своєї співпричетності до долі історичної батьківщини.

Структура книги добре продумана і послідовно розкриває порушені у дослідженні проблеми. У першому розділі аналізуються теоретичні засади дослідження, характеризується його широка історіографія і джерельна база.

Другий розділ монографії – «Ціннісні орієнтації української діаспори крізь призму україномовної періодики США 1991–2017 рр.» – висвітлює проблеми збереження національно-духовних цінностей в умовах полікультурного середовища США, диференціювання культурної самопрезентації української діаспори, торкається висвітлення в україномовній періодиці діяльності громадських, релігійних установ та об'єднань української діаспори США, акцентує увагу на важливості періодики у поширенні родинних цінностей.

Третій розділ – «Періодичні видання як засіб сприяння україномовній освіті» – репрезентує ступінь висвітлення проблем українського шкільництва на шпальтах українських часописів, роль періодики у популяризації української мови. Четвертий розділ – «Україномовна періодика США про проблеми українського державотворення та формування модерної національної ідентичності» – аналізує діяльність української діаспори, спрямовану на підтримку демократизації українського суспільства, роль україномовних періодичних видань США в збереженні національної історичної пам'яті, презентації культурних здобутків материкової України як чинника національної ідентичності. Значна увага у монографії приділена також вивченню питання діяльності

українських громадських об'єднань, заходам, які вони проводять.

Опубліковані матеріали дають багато цінної інформації про величезний вклад української діаспори США (громадських організацій, окремих діячів, науковців) не тільки у вшанування мільйонних жертв Голодомору 1932-1933 рр., а й у світове визнання останнього геноцидом стосовно українців як нації.

Серед різноманітних форм співпраці між діаспорою США та Україною автор виокремлює також потужний соціально-економічний аспект, який, згідно аналізу публікацій, полягає у прямих інвестиціях представників ділових кіл української діаспори, створенні потужних українських підприємств, допомозі щодо їх виходу на міжнародний ринок тощо.

Аналізуючи публікації україномовної періодики, Л.І. Біловус відзначає вагому об'єднуючу роль, яку відіграла і продовжує відігравати церква у духовному житті українців у США. Завдяки консолідації освітніх, громадських, культурних сил українська громада за океаном не тільки

змогла зберегти те, що десятиліттями нищилося в радянській Україні, а й витворити, на противагу радянським офіційним тенденціям соціалістичного реалізму, альтернативу у сфері філології, історіографії, літературі і мистецтві, засвоївши та адаптувавши до органічного українського творчого процесу новації західного культурного та мистецького життя.

Виконана на високому професійному рівні, монографія Л. І. Біловус, безперечно, важлива для української історичної науки, містить новий підхід до дослідження процесу збереження національної самоідентифікації закордонних українців. Рецензована книга дає творчий імпульс для подальшого поглибленого вивчення як періодичної преси української діаспори, так і в цілому її багатогранної діяльності зі збереження та розвитку українських культурних традицій істориками, політологами, фахівцям у галузі соціальних комунікацій, соціології та психології.

М.Г. Палієнко